

כולם מדברים על מורים

נ"ר מיכאלי

ב-12.9.05, ערכו תנועת 'משמר חינוך' (ראו הערות אודי מנור אודות התנועה בגיליון 'חברה' 21), ו'כנס שדרות לחברה' (מיסודו של עוזי דיין) את 'כנס המורה שלך'. במרכזו של הכנס עמד מדד שפיתחה תנועת 'משמר חינוך' וערך מכון גיאוקרטוגרפיה. המדד נועד להקנות ציון למעמדם של המורים בישראל. בכוונת התנועה להפוך את המדד למסורת ובאמצעותו לעקוב אחר התפתחותו של מעמד המורה בישראל.

במהלך הכנס נערכה ברחבת בית אריאלה הפגנה של חברי תנועת 'מאבק סוציאליסטי' נגד הכנס בפרט ונגד מארגניו בכלל.

להלן חלקים מהדברים שנשא בכנס נ"ר מיכאלי:

אני רוצה קודם כל לברך את יוזמי האירוע - תנועת 'משמר חינוך' ו'כנס שדרות לחברה', על עצם העמדת המורה במרכז. זה לגמרי לא טריוויאלי. ההבנה שהמורה הוא זה שניצב במרכזו של כל תהליך חינוכי ניצבת נגד המסורת היציבה שמעמידה את חומר הלימודים במרכז ההוויה החינוכית ונגד האופנה שמתפשטת בשנים האחרונות של הצבת התלמיד במרכז - על כל ההשתמעויות הנלוות לכך. דיון במורה - בתפקידו, בתנאיו ובמעמדו - הוא בבחינת יחזמה מבורכת נחוצה ונכונה לחרדי חינוך בכלל ולאזהדי החינוך הציבורי בפרט.

אני חושב שהסקר שעומד במרכז הבמה היום יכול להוות כלי לניתוח ולהשפעה בדרך להצבתו של המורה במרכז, אך אני חושש שבמתכונתו הנוכחית הוא דווקא עלול לחזק ולקדם יעדים מנוגדים. שימו לב לשתי עובדות מעניינות:

עובדה ראשונה - הסקר שהוצג לנו לא כולל עמדות של המורים בעצמם.

עובדה שנייה - סדר היום של הערב הזה איננו כולל אף מורה או מורה מכהנים.

אני משוכנע שאין פה כוונות הדרה וזדוניות אלא רק יד של מקרה, של אילוצים ושל נסיבות - אבל המקריות הזו נפגשת עם מציאות שבה דחיקתו של המורה היא בגדר מגמה מכוונת

ההבנה שהמורה הוא זה שניצב במרכזו של כל תהליך חינוכי ניצבת כנגד המסורת היציבה שמעמידה את חומר הלימודים במרכז ההוויה החינוכית וכנגד האופנה שמתפשטת בשנים האחרונות של הצבת התלמיד במרכז - על כל ההשתמעויות הנלוות לכך.

המורים נעדרים קול או זכות עמידה. זה לא מקרי שלא הם ולא נציגיהם לא שותפו בוועדת דברת. ההנחה השלטת היא שהמורים דאגים לאינטרסים המצומצמים של עצמם ולא לטובת המערכת.

המבוססת על תפישת עולם שלמה. הסקר והכנס מציעים לנו להסתכל על "המורים" מבחוץ: מה חושבים עליהם? מה מעמדם? למה הוא כזה? ומה צריך לשנות כדי להעלות ולהאמיר אותו?

חדי העיץ שיביטו היטב אל בין שורות המדד שהוצג בפנינו יוכלו להבחין בשאלה ובהנחה שניצבים בבסיסו. השאלה היא - איך מושכים אנשים טובים יותר, איכותיים יותר למערכת? ההנחה היא - מערכת החינוך אינה מאוכלסת כיום באנשים איכותיים מספיק בתפקידי הוראה. המסר שעלול לעלות ממדד זה הוא איפוא - שהבעיה היא במורים ושהפתרון טמון בהחלפתם. אני חושש שמסר כזה מהווה כריתה של הענף שעליו מצהיר המדד שהוא יושב - היא לא תתרום לשיפורו של מעמד המקצוע. ההנחה שלי היא שהבעיה במקצוע טמונה בהבנייה שלו - ההכשרה, התנאים, הקהילה המקצועית - ולא באיושו.

אני רוצה להציע נקודת מבט אחרת - מבפנים החוצה. שיפור מעמד המקצוע צריך לצאת ממרכיבי הפנימיים, מהתבוננות ומניתוח של עולם ההוראה עצמו. אני חושב שהתבוננות פנימית כזו היא תפקידם של המורים עצמם.

הטענה המרכזית שלי היא איפוא: כולם מדברים על המורים - אף אחד לא נותן להם לדבר. טענה שמיתרגמת גם לקריאה: לתת למורי המערכת מקום מרכזי בדיון על המקצוע שלהם בפרט ועל מערכת החינוך בכלל.

על מערכת החינוך משתלטת והולכת מה שחוקר החינוך הקנדי אנדי הארגריבס כינה "האורתודוקסיה החדשה של שינוי חינוכי". באופן כללי האורתודוקסיה הזו היא בעצם

האבסורד הוא שככל שהמורים יותר משכילים הם מלמדים בכיתות הגבוהות יותר. ככל שמעפילים במעלה המדרג הכיתתי ומתקרבים לזירת הבגרויות, יש פחות ופחות מקום ליצירתיות.

הם עוסקים. אין כל ציפיה ובעצם כמעט ואין להם אפשרות לעשות זאת.

כך גם ברמה הבית ספרית המורים נותרים מחוץ לשיח על תפקידם ועל הבניית מקצועם.

ברמת המורה הבודדת: המורה היא בודדת - פשוטו כמשמעו. אין תרבות של שיתוף פעולה, של למידה הדדית, של ביקורת. כל מורה לעצמו. כניסה לשיעורים של קולגה היא לחלוטין מחוץ לגורמה והיא לא מתקיימת. ישיבות מורים הם בדרך כלל מאוד מעשיות, מתקיימות בצוותים ייעודיים, ומתרחשות בטווח שאון הצלולים וההמולה הבית ספרית. אין כמעט מסגרות, אין זירות שמקדמות סוג כזה של שיתוף פעולה ושל הפרייה הדדית - לא בזירה המערכתית, לא בבית ספרית ולא בכלל. כך גם ברמה האישית לא מזדמנות למורים הזדמנויות לדון בתפקידם או בתיפקודם על הבעיות, הלכטים או ההצלחות שגלוות אליהם.

בכל הרמות אפוא - המערכתית, הבית ספרית והאישית - המורים לא שותפים בחשיבה ובהחלטה על טיפוחו של שדה החינוך. אני חושב

ניסיון ליישום תפישת השוק החופשי, מעולם הכלכלה, במערכת החינוך. בהקשר של הדיון שלנו אורתודוכסיה זו בעצם רואה במורים פועלי חינוך. ראייה זו באה לידי ביטוי בכל הרמות.

ברמת המערכת, לא רואים במורים שותפים. מתייחסים אליהם כהמון חסר השפעה. המורים נעדרים קול או זכות עמידה. זה לא מקרי שלא הם ולא נציגיהם לא שותפו בוועדת דברת. ההנחה השלטת היא שהמורים דואגים לאינטרסים המצומצמים של עצמם ולא לטובת המערכת. כך, כמו שלא משלבים עובדים בתהליכי הבראה של מפעל כזה או אחר, לא הגיוני שהמורים יהיו ברי שיח לדיון על שיפורה של מערכת החינוך. מצד ארגוני המורים המצב לא טוב בהרבה. זו לא תהיה הגזמה לומר שהמורים מרגישים מנוכרים גם לארגונים היציגים שלהם. מהפגישות הרבות שאני מקיים עם מורים בכל רחבי הארץ עולה תחושה חזקה של ריחוק במקרה הטוב ושל עוינות במקרה הרע כלפי הגופים שאמורים להוות מסגרת לביטוי ולהשפעה שלהם. בכל מקרה, המורים מרגישים שהם לא חלק מהשיח על מערכת החינוך.

ברמת בית הספר, כביכול קיימת סתירה: מחד - את המורה מפעילה ומנווטת תוכנית הפעלה צרה וקפדנית - ההישגים, תכנית הלימודים. המורה כמופעל כפוף לתוכנית לימודים הדוקה, לסטנדרטים משתכפלים, למבחנים משווים מתרבים. אין כל מקום ליצירתיות, אין מקום למורה להביא את עצמו, את תחומי הידע, העניין או את הכישורים הייחודיים שלו. האבסורד הוא שככל שהמורים יותר משכילים הם מלמדים בכיתות הגבוהות יותר. ככל שמעפילים במעלה המדרג הכיתתי ומתקרבים לזירת הבגרויות, יש פחות ופחות מקום ליצירתיות.

מן הצד השני המורה "נהנה" מחופש רב. הכיתה היא כמו קופסא שחורה, אף אחד לא יודע מה היא עושה בתוכה, אף אחד לא רוצה לדעת. התחושה שמקבלים המורים היא שזה לא כל כך חשוב. המורה חי ממבחן משווה למבחן משווה וטבלת תוצאות התלמידים לא משקרת. כל עוד הוא מספק את סחורת הזכאויות, המפגש החינוכי, ההוראה והלמידה הופכים רק לאמצעים שוליים. הסתירה בין הכפיפות לחופש היא בעצם השלמה - המורה נעדר אוטונומיה מקצועית כי הוא מוציא לפועל בלבד, לכן אין צורך לפקח עליו בכיתה.

זה לא מקרי לפיכך שמורים לא מתעניינים בהוראה או בפדגוגיה. מורים מזהים עצמם מבחינה מקצועית, בראש ובראשונה עם התחום שאותו הם מלמדים ולא כל כך עם המקצוע בו

שכיום קיימת חפיפה מרשימה בין הציפיות מהמורים, לבין הגדרת התפקיד, לבין התגמול - כולם רואים במורים פועלים בקו הייצור החינוכי. כאלטרנטיבה יש לחפש דרכים להעצים את האוטונומיה המקצועית של המורים - להקנות יתר מרחב וגמישות, לעודד יתר שותפות ויצירתיות, לתת למורים יותר מקום - בכל הרמות, להפוך את המורים לשותפים מלאים להבניית מערכת החינוך בכלל ולטיפוח ההגדרה המקצועית העצמית שלהם בפרט.

כולם רואים במורים פועלים בקו הייצור החינוכי.

